

Σχολικός εκφοβισμός (bullying), μία σκληρή πραγματικότητα

[Μαριάνθη Σπουργίτη](#) Ψυχολόγος Μάι 21, 2014 24799 0

Η βία μεταξύ των παιδιών στο σχολείο δεν είναι κάτι το καινούριο.

Μερικοί μάλιστα υποστηρίζουν ότι η σχολική επιθετικότητα αποτελεί μια φυσική διαδικασία στην ανάπτυξη του παιδιού και ότι ιδιαίτερα τα αγόρια, μέσω αυτής, προετοιμάζονται για την ενήλικη ζωή. Το πρόβλημα υπήρχε από την αρχή της μαζικής εκπαίδευσης, αλλά πήρε μεγαλύτερες διαστάσεις την εποχή της παγκοσμιοποίησης και ιδιαίτερα μετά την μετατροπή του εκπαιδευτικού μας συστήματος σε πολυπολιτισμικό. Το σχολείο αποτελεί μια μικρογραφία της κοινωνίας και όταν η κοινωνία “νοσεί”, θα “νοσεί” και το σχολείο.

Με τον όρο σχολικός εκφοβισμός, γνωστός στη διεθνή επιστημονική ορολογία ως bullying, εννοείται η επαναλαμβανόμενη και εσκεμμένη χρήση βίας μεταξύ μαθητών ή παιδιών παρόμοιας ηλικίας, με σκοπό την πρόκληση πόνου και αναστάτωσης. Αποτελεί μία κατάχρηση εξουσίας και εμπεριέχει ανισότητα στη δύναμη αντικειμενική (π.χ. σωματική) ή αντιληπτή (π.χ. προσωπικότητα). Ωστόσο, ο σχολικός εκφοβισμός δεν θα πρέπει να συγχέεται με τις περιπτώσεις όπου τα παιδιά κάνουν αστεία μεταξύ τους διασκεδάζοντας και οι δύο αληθινά.

Η βία μεταξύ των μαθητών μπορεί να πάρει τις εξής μορφές:

α) σωματική (σπρωξίματα, κλωτσιές, μπουνιές, χαστούκια, τράβηγμα μαλλιών κ.τ.λ.)

β) συναισθηματική (σκόπιμη απομόνωση του παιδιού, να λερώνουν, να κρύβουν, να καταστρέφουν τα πράγματά του, να το εκβιάζουν για χρήματα, να το απειλούν κ.τ.λ.)

γ) λεκτική (κοροϊδία, βρίσιμο, σαρκασμός, ειρωνεία, διάδοση ψευδούς φήμης, χειρονομίες, συκοφαντικά γκράφιτι κ.τ.λ.)

δ) σεξουαλική (ανεπιθύμητο άγγιγμα, απειλές, προσβλητικά μηνύματα, χυδαία γράμματα και εικόνες, πειράγματα κ.τ.λ..) και

ε) ηλεκτρονική (χρήση διαδικτύου, email, chatroom, και κινητών με προσβλητικό και απειλητικό περιεχόμενο. Στην διεθνή επιστημονική ορολογία το φαινόμενο αυτό είναι γνωστό ως cyberbullying).

Ερευνητικά δεδομένα από όλο τον κόσμο δείχνουν ότι ένας σημαντικός αριθμός μαθητών που φοιτούν σε όλες τις σχολικές βαθμίδες συμμετέχουν, με οποιοδήποτε τρόπο, σε φαινόμενα σχολικού εκφοβισμού. Σε έρευνα της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς, μαθητές δήλωσαν, σε ποσοστό 29,4%, ότι υπήρξαν μάρτυρες διαφόρων μορφών βίας.

Επίσης, σύμφωνα με τη διεθνή έρευνα του Ερευνητικού Πανεπιστημιακού Ινστιτούτου Ψυχικής Υγιεινής, τα ποσοστά θυματοποίησης για τους μαθητές πρώτης και μέσης εφηβικής ηλικίας στην Ελλάδα κυμαίνονται μεταξύ 34-39% αντίστοιχα.

Πώς αναγνωρίζουμε το παιδί που έχει πέσει θύμα bullying

Ένα παιδί που έχει δεχθεί σχολικό εκφοβισμό συνήθως επιστρέφει σπίτι πεινασμένο, με σχισμένα ρούχα, κατεστραμμένα βιβλία, του λείπουν πράγματα, ζητά ή κλέβει χρήματα (για να τα δώσει στον εκφοβιστή). Έχει ανεξήγητα χτυπήματα και δίνει παράξενες εξηγήσεις για αυτά. Γίνεται αδικαιολόγητα επιθετικό στο σπίτι και παράλογο. Φοβάται να χρησιμοποιήσει το κινητό ή το email του και τρομάζει όταν λαμβάνει μηνύματα. Δεν θέλει να περπατήσει μόνο στο σχολείο κι εκλιπαρεί να το συνοδεύσουν οι γονείς του.

Πολλές φορές δεν επιθυμεί να πάει καθόλου στο σχολείο και κάνει κοπάνες. Δείχνει ανήσυχο και χάνει την αυτοπεποίθησή του. Αρχίζει να τραυλίζει. Σταματά να τρώει. Κλαίει πριν κοιμηθεί ή έχει εφιάλτες. Απειλεί με αυτοκτονία. Μειώνεται η σχολική του επίδοση.

Πώς μπορούν, όμως, οι γονείς να βοηθήσουν το παιδί τους που έχει δεχθεί σχολική βία;

Πρώτα από όλα, είναι σημαντικό να μιλάνε καθημερινά μαζί του, να το ρωτάνε για το πώς πέρασε στο σχολείο. Τα παιδιά συνήθως ντρέπονται και κρατούν τον εκφοβισμό κρυφό από τους ενήλικες. Για αυτό, οφείλουν να τα ενισχύουν να τους αναφέρουν ό,τι συμβαίνει στο σχολείο και να παρατηρούν μήπως εμφανίσουν κάποιο από τα παραπάνω σημάδια. Ακόμη, να τονώσουν την αυτοπεποίθησή τους και να τους διδάξουν να λένε δυνατά “ΣΤΑΜΑΤΑ” ή “ΠΑΡΑΤΑ ΜΕ” και να φεύγουν.

Επιπλέον, να τα εκπαιδεύσουν στην σωστή χρήση του κινητού και του διαδικτύου. Αν συμβεί ο εκφοβισμός είναι μεγάλης σημασίας να καθησυχαστεί το παιδί πως δε φταίει αυτό. Να αναφέρουν οι γονείς συγκεκριμένα περιστατικά, στο δάσκαλο ή στον υπεύθυνο καθηγητή της τάξης και να συνεργαστούν μαζί του. Αν το παιδί το χρειαστεί, είναι σημαντικό να ζητηθεί ψυχολογική στήριξη από κατάλληλο επαγγελματία. Σε καμία περίπτωση να μην γίνουν αποδεχτές οι αφορμές που χρησιμοποιεί ο εκφοβιστής ως δικαιολογημένες. Αν για παράδειγμα κοροϊδεύει το παιδί επειδή φορά γυαλιά, το να του φορέσουν οι γονείς φακούς επαφής, εμμέσα δικαιολογεί το εκφοβιστή και αποφεύγει την ουσία του προβλήματος: την επιθετική τάση του παιδιού-εκφοβιστή.

Ωστόσο, αν το παιδί αρνείται επίμονα να πάει σχολείο, επειδή φοβάται, δεν θα ήταν καλό

να πειστεί σε αυτή την κατεύθυνση. Αυτό απλώς θα επιδεινώσει την ψυχική του κατάσταση. Ο γονιός μπορεί να ζητήσει την κατανόηση του σχολείου, προσκομίζοντας πιθανώς κάποια έγγραφα από τον ψυχολόγο που παρακολουθεί το παιδί, καθώς αναζητεί στήριξη ή μελετά την περίπτωση αλλαγής σχολείου. Στο μεσοδιάστημα αυτό είναι επιθυμητό να απασχολείται το παιδί με άλλες ομαδικές δραστηριότητες (αθλητισμό, προσκοπισμό, καλλιτεχνικά κλπ.), όπου θα έχει την ευκαιρία να κάνει νέους φίλους και να νιώσει ασφαλές.

Τι χρειάζεται να κάνουν οι γονείς του παιδιού-νταή (bully)

Από την άλλη πλευρά, οι γονείς του παιδιού-εκφοβιστή οφείλουν να σταματήσουν το παιδί τους αμέσως μόλις παρατηρήσουν την επιθετική του συμπεριφορά. Το “μυστικό” βρίσκεται στην εφαρμογή σταθερών ορίων με συνέπεια. Επίσης, να συζητούν με το παιδί για το τι μπορεί να του συμβαίνει (αν υπάρχει κάτι που το απασχολεί ή το στεναχωρεί). Είναι σημαντικό να εξηγηθεί πως η συμπεριφορά αυτή δεν είναι αποδεκτή, γιατί το αντίκτυπο που έχει στα άλλα παιδιά είναι πολύ σοβαρό.

Ταυτόχρονα, πρέπει να αποθαρρύνονται τα υπόλοιπα μέλη της οικογενείας από το να παρουσιάζουν εκφοβιστικές συμπεριφορές. Οι γονείς μπορούν να μάθουν στο παιδί τους τεχνικές χαλάρωσης και πιο υγιείς τρόπους επίλυσης συγκρούσεων. Εξίσου σημαντική είναι και η συνεργασία με το δάσκαλο ή τον υπεύθυνο καθηγητή της τάξης και η επικοινωνία με τους γονείς του παιδιού-θύματος, προκειμένου να τους διαβεβαιώσουν ότι μεριμνούν επί του θέματος. Για να μάθει, όμως, το παιδί στην πράξη ποιες συμπεριφορές είναι οι κατάλληλες, είναι ωφέλιμο να επαινείται και να ενισχύεται κάθε φορά που επιδεικνύει συνεργατικές και φιλικές συμπεριφορές προς άλλα παιδιά.

Αν το παιδί εκφοβίζει επειδή είναι απομονωμένο, οι γονείς μπορούν να του δώσουν πρωτοβουλίες και ευθύνες και να το εντάξουν σε δημιουργικές δραστηριότητες, όπως στον εθελοντισμό. Αν, παρόλα αυτά, το παιδί συνεχίζει επίμονα να εκφοβίζει, ίσως θα είναι χρήσιμη μια ψυχοθεραπευτική βοήθεια.

Ο ρόλος των παιδιών ν-παρατηρητών ν

Μία ακόμη παράμετρος στο θέμα του σχολικού εκφοβισμού είναι οι λεγόμενοι παρατηρητές

ή μάρτυρες ή παριστάμενοι (στην βιβλιογραφία χρησιμοποιούνται και οι τρεις όροι ισότιμα). Στον όρο παριστάμενοι περιλαμβάνονται όλοι οι μαθητές οι οποίοι δεν είναι εκφοβιστές ή αποδέκτες του εκφοβισμού, αλλά γνωρίζουν ότι συμβαίνει στο σχολείο τους.

Όπως γίνεται εύκολα κατανοητό, ο ρόλος των μαρτύρων είναι καθοριστικός για το σπάσιμο του κύκλου του σχολικού εκφοβισμού. Οι παρατηρητές συνήθως διακρίνονται σε πέντε τύπους:

α) πιστός ακόλουθος (παίζει ενεργό ρόλο στον εκφοβισμό, αλλά δεν είναι αυτός που το ξεκινάει)

β) υποστηρικτής ή παθητικός εκφοβιστής (υποστηρίζει τον εκφοβισμό, αλλά δεν παίζει ενεργό ρόλο)

γ) παθητικός υποστηρικτής ή πιθανός εκφοβιστής (του αρέσει ο εκφοβισμός, αλλά δεν δηλώνει την υποστήριξή του ανοιχτά)

δ) μη-εμπλεκόμενος παρατηρητής (δεν παίρνει το μέρος κανενός και είναι απαθής στην κατάσταση) και

ε) πιθανός υποστηρικτής (απεχθάνεται τον εκφοβισμό και πιστεύει ότι όφειλε να βοηθήσει, αλλά δεν το κάνει).

Στην πλειοψηφία των περιπτώσεων οι παρατηρητές δεν παρεμβαίνουν όταν συμβαίνει κάποιο περιστατικό εκφοβισμού για τρεις λόγους:

1) πλουραλιστική άγνοια (ο παρατηρητής κοιτάει να δει πως θα αντιδράσουν οι άλλοι. Εάν κανείς δεν αντιδράσει, τότε η κατάσταση ερμηνεύεται ως ακίνδυνη και δε δίδεται βοήθεια)

2) αναστολή λόγω θεατών (οι άνθρωποι δεν θέλουν να γελοιοποιούνται δημοσίως από υπερβολικές αντιδράσεις σε καταστάσεις φαινομενικά ασφαλείς. Πιστεύουν ότι οι άλλοι παριστάμενοι είναι πιο αρμόδιοι να παρέμβουν και ότι η παρέμβασή τους θα είναι ανώφελη. Ή φοβούνται την προσβολή από άλλους πιο αρμόδιους και την κατηγορία για πιθανή επιζήμια βοήθεια) και

3) διάχυση ευθύνης (όταν είναι άλλα άτομα παρόντα, οι παριστάμενοι πιστεύουν ότι κάποιος άλλος θα βοηθήσουν). Εντούτοις, είναι σημαντικό οι παριστάμενοι να κατανοήσουν ότι και οι ίδιοι είναι υπεύθυνοι για τις πράξεις τους. Με την μη παρέμβαση ενισχύουν την διατήρηση του φαινομένου του εκφοβισμού.

Ταυτόχρονα, θα πρέπει οι εκπαιδευτικοί, κυρίως, να επιστήσουν την προσοχή των παρισταμένων σε δύο βασικά σημεία:

α) Να μην εκφοβίζουν τους εκφοβιστές, γιατί έτσι, φτάνουν στο σημείο να γίνονται και οι ίδιοι εκφοβιστές. Οφείλουν να υποστηρίζουν το παιδί που δέχεται εκφοβισμό, όμως, θα πρέπει πάντα να αφήνουν περιθώριο στον εκφοβιστή να διατηρήσει “καθαρό” το πρόσωπό του, είτε χρησιμοποιώντας το χιούμορ, είτε ενθαρρύνοντας τον να τους ακολουθήσει

β) Να φροντίζουν πάντα να είναι οι ίδιοι ασφαλείς και να ζητάνε βοήθεια, όταν κρίνεται αναγκαίο.

Στην Ελλάδα, οι μεθοδευμένες και εντατικές προσπάθειες για την αντιμετώπιση του φαινομένου του σχολικού εκφοβισμού μόλις ξεκίνησαν. Αξιοποιώντας την πλούσια διεθνή εμπειρία και γνώση για το πρόβλημα, με οργάνωση και συντονισμό όλων των ενδιαφερόμενων φορέων και με το σχεδιασμό μίας εθνικής πολιτικής για το θέμα, είναι εφικτό, αν όχι να εξαλείψουμε, τουλάχιστον να ελαττώσουμε σημαντικά την ένταση και έκταση του φαινομένου.

Είναι χρέος μας να παρέχουμε στα παιδιά ένα ασφαλές σχολικό περιβάλλον με ίσες ευκαιρίες για όλους και με σεβασμό στην διαφορετικότητα και στις ιδιαίτερες ανάγκες του καθενός.

Προτεινόμενη βιβλιογραφία

- Αρτινοπούλου, Β. (2001). *Βία στο σχολείο: Έρευνες και πολιτικές στην Ευρώπη*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Αρτινοπούλου, Β. (2010). *Η σχολική διαμεσολάβηση: Εκπαιδεύοντας τους μαθητές στη διαχείριση της βίας και του εκφοβισμού*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Α. (2010). *Ομαδική βία και επιθετικότητα στο σχολείο*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Καλλιώτης, Π. (2002). *Η φύση και η έκταση της σχολικής επιθετικότητας και κακοποίησης στους μαθητές από 8 έως 12 ετών*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Σπυρόπουλος, Φ. (2011). *Σχολικός Τραμπουκισμός*. Αθήνα: Σακκουλά.
- Τρίγκα – Μερτίκα, Ε. (2012). *Σχολικός εκφοβισμός - Θυματοποίηση - Ο ρόλος οικογένειας-σχολείου*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Τσίγκανου Ι, Δασκαλάκη Η, Τσαμπαρλή Δ. (2004). *Εικόνες και αναπαραστάσεις βίας στο ελληνικό σχολείο*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Courtecuisse, V. (1998). *Βία στο σχολείο. Βία του σχολείου*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Olweus, D. (2009). *Εκφοβισμός και βία στο σχολείο*. Αθήνα: ΕΨΥΠΕ.
- Rigby, K. (2008). *Σχολικός εκφοβισμός: Σύγχρονες απόψεις*. Αθήνα: Τόπος.

Χρήσιμες ιστοσελίδες

- Hope for children. Εκστρατεία: "Beat bullying". <http://www.hfcbeatbullying.info>
- Ευρωπαϊκή καμπάνια κατά του σχολικού εκφοβισμού. <http://www.e-abc.eu/gr/>
- Saferinternet. www.saferinternet.gr
- Εταιρεία ψυχοκοινωνικής υγείας του παιδιού και του εφήβου. <http://www.epsype.gr/>

<https://www.psychologynow.gr/arthra-psyxologias/sxoleio/sxolikos-ekfovismos/26-scholikos-ekfovismos-bullying-mia-skliri-pragmatikotita-tis-marianthis-s>